

ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА АНТОНОВИЧА ГАВРИЛЮКА

(приурочено 95-річчю від дня народження)

Свистун О.В., Мамчур Т.В., к. с.-г. н., Парубок М.І., к. б. н.

Уманський національний університет садівництва

e-mail: 61svistunoksana@ukr.net, mamchur-tv@ukr.net,

m.parubok69@gmail.com

У січні 2023 року виповнилося 95 років від дня народження Віктора Антоновича Гаврилюка, чудової багатогранної та високого інтелектуального рівня особистості, випускника Уманського СГІ, фахівця енциклопедичних знань, вченого-ботаніка, кандидата біологічних наук, доцента, який 49 років свого професійного життя присвятив Уманському с.-г. інституту, що згодом був реорганізований в академію (нині – Уманський національний університет садівництва).

Він понад усе любив рослини та свою справу, якою займався протягом всього життя. Це була багатогранна, дуже обдарована творча особистість, в якій гармонійно поєдналися риси дослідника і педагога. Коли ми почали опрацьовувати його архіви, то зрозуміли що ми жили і працювали поруч із знайомим – незнайомцем, і це не тому що не хотіли знати, просто він ніколи не хвалився своїми досягненнями, здобутками. Жив у своєму власно створеному світі, де було місце тільки рослинам і книгам, та власним захопленням.

З скупих розповідей Віктора Антоновича про себе, ми знали, що життя його було не простим, на його долю випало чимало випробувань, холодом, голодом та самотністю.

Перші відомості про родину Віктора Антоновича ми дізнаємося із поштівки, яка зберігалася у його власному архіві. Вона датована 1904 роком, адресована *«Священнослужителю отцю Володимиру, для передачі Зіні»* від невідомого відправника із м. Володимир-Волинський. Можливо, що це фрагмент із листування його майбутніх батьків. За історичними даними, на початку ХХ ст. священником у Старій Рудні (нині Житомирської обл.) був отець Володимир. Матір Віктора Антоновича звали Зінаїда Володимирівна, отже ймовірно, саме її походження (із сім'ї священнослужителів «священномучеників») у роки репресій стало причиною сімейної трагедії та про це він ніколи не говорив. У Віктора Антоновича було дві сестри: Олена Антонівна Кутіліна (1918 р.н.) та Ніна Антонівна Кернакова (1920 р.н.) [1, 2].

З автобіографії дізнаємося що у 1932 році помирає його батько Антон Іванович. Після цього починаються його випробування та гірке дитинство.

Чотирирічною дитиною він потрапляє на виховання рідні до м. Житомира. З 1936 році Віктор Гаврилюк разом із 16-річною сестрою Ніною живе у своєї старшої сестри Олени. Про маму в автобіографії єдина згадка, що вона померла у 1948 р. (можливо, вона відбувала заслання).

У 1943 році Віктор Антонович закінчив сім класів, потім навчався у сільськогосподарському технікумі (1943-1946), після його закінчення попрацював рік агротехніком на м'ясо-молочному радгоспі.

У 1948 році Віктор Гаврилюк він навчався у сільськогосподарському інституті на агрономічному факультеті. Там він вирізнявся від інших студентів своїми дослідницькими роботами з інтродукції рослин. Зацікавлення рослинами зблизили його з викладачами – Валентином Федоровичем Ніколаєвим, Вірою Платонівною Кушніренко, Миколою Миколайовичем Воскресенським, Матвієм Івановичем Лопатіним, теплі дружні стосунки з якими він проніс через усе своє життя [2].

У студентські роки із головою поринув у книги, лабораторні досліди, ботанічні дослідження. Від природи Віктор Антонович володів глибоким розумом, феноменальною пам'яттю, крім того мав поетичні здібності та здібності до малювання, винятковий музичний слух і голос (рис. 1.). Навчався на відмінно, з великим ентузіазмом, завзято і легко.

Рис. 1. Участь В. Гаврилюка (у першому ряду, другий зліва) у гуртку фотолюбителів (2 курс), Весна 1950 р.

Ще будучи студентом, Віктор Гаврилюк відвідував театральний та народний інструментальний гурток. Саме тут він отримав початкову музичну освіту, навчився нотної грамоти та грі на гітарі. Завжди з великою насолодою,

відвідував концерти симфонічних оркестрів філармоній, органні вечори, любив оперу. Любов до музики він проніс через усе своє життя.

Крім того, під час навчання в інституті, він скористався можливістю навчитися фотографувати. Це вміння стало йому у пригоді, коли він проводив польові дослідження. Незмінними товаришами, як у хвилини радості, так і смутку були для нього гітара і фотоапарат. І взагалі, це дало можливість зберегти, закарбувати на пам'ять прекрасні миті минулого, дорогі та рідні обличчя, чи прекрасні рослини.

Доленосною стала дружба Віктора Антоновича із Лопатіним, коли Матвій Іванович побачивши його захоплення рослинами, порадив перевестися до Уманського СГІ з метою поглиблення знань з декоративного садівництва. Віктор Гаврилук у 1950 р. з метою спеціалізації в області декоративного садівництва переводиться до інституту Умані на плодоовочевий факультет, який закінчив у 1953 році. Рішенням Державної екзаменаційної комісії від 31 березня 1953 р. йому присвоєна кваліфікація вченого агронома-плодоовочівника та видано диплом з відзнакою. Його одногрупниками були Петро Захарович Шеренговий, Володимир Васильович Юрчишин, Світлана Петрівна Романщак, Олександр Іванович Зінченко, не менш відомі науковці України [1, 2].

Беручи до уваги відмінну успішність під час навчання та велику зацікавленість у вивченні морфології, анатомії та систематики рослин, було прийняте рішення залишити Віктора Антоновича в інституті на кафедрі ботаніки. Спочатку він працював лаборантом, а потім – асистентом (1953-1957 рр.).

Та у Віктора Антоновича завжди була мета не лише здобути освіту, а й долучитися до «святині святих» – науки, а також досягти певної стабільності у житті. Із другої спроби обдарований випускник периферійного вузу вступає до аспірантури Ботанічного інституту імені В.Л. Комарова, де розпочав свою науково-дослідну роботу з вивчення біології рослин крайньої Півночі. Він проявив себе – енергійним науковим співробітником, володів відмінними знаннями.

Після закінчення аспірантури був залишений при цьому ж інституті та працював спочатку старшим лаборантом, а потім молодшим науковим співробітником в лабораторії відділу геоботаніки (1959-1962 рр.).

Навесні 1962 року в Тартуському державному університеті (м. Тарту, Естонія) захистив дисертацію, а у липні 1962 року йому було присуджено наукову ступінь кандидата біологічних наук. Восени цього ж року він звільнився з вищезгаданої установи в зв'язку з переходом на викладацьку роботу до Уманського с.-г. інституту.

З жовтня 1962 р. Віктор Антонович розпочав роботу на посаді старшого викладача кафедри ботаніки. Уже на той час він мав велику ерудованість у галузі ботаніки. Навчання студентів проходило на високому науковому та

методичному рівні. Він завжди користувався авторитетом серед студентів та колег.

У 1968 році Віктора Антоновича було обрано на посаду доцента кафедри ботаніки, а в 1969 році – затверджено в званні доцента. Протягом усього періоду роботи викладав курс ботаніки на агрономічному факультеті, був куратором академічних груп, багато часу приділяв роботі наукового ботанічного студентського гуртка, де студенти доповідали про свої дослідження в умовах ботанічного розсадника інституту. Він широко розгорнув роботу з обміну насінням з багатьма ботанічними садами й іншими як вітчизняними, так і зарубіжними установами, дуже бережно ставився та ретельно доглядав за історичний гербарієм, що сприяло його збереженню донині. Був дуже вимогливим викладачем, дуже радів коли зустрічав студентів які по справжньому хотіли вчитися, вони ставали його друзями. Громадські доручення виконував сумлінно, але ніколи не був їх ініціатором. Він керувався гаслом китайського філософа Чжан-Хен I ст.н.е: *«Справжня людина не повинна прагнути високих постів, і повинна піклуватися про свої моральні якості, не повинна соромитися малих доходів, а повинна соромитися невігластва»*.

З 1953 до 2002 року Віктор Антонович працював на кафедрі ботаніки Уманської державної аграрної академії, якою успішно завідував у 1979-1997 роках [1]. Колектив кафедри для нього був ніби сім'єю, близькими людьми. Ті хто розпочинав працювати, коли завідувачем був Віктор Антонович, донині згадують теплу атмосферу, що панувала в їх «ботанічному царстві».

Склад кафедри ботаніки: сидять зліва на право – доцент Т. О. Кравець, доцент В. А. Гаврилюк, доцент С. П. Романцак; стоять – ст. лаборант Н. Ф. Казанюк, зав. кафедрою, доцент З. В. Геркіял, лаборант М. І. Парубок, ст. викладач О. В. Свистун, 1997 р.

Свою роботу любив, мав глибокі енциклопедичні знання, якими охоче ділився, за умови коли відчував справжню зацікавленість. Як палкий любитель

рослин виконував науково-дослідну роботу на тему: «Інтродукція нових декоративних багаторічників в умовах Умані». Автор 15 наукових праць. Крім того на ботанічному розсаднику кафедри ботаніки проводив велику роботу зі створення нових та поповнення старих колекцій рослин.

Віктор Антонович володів глибоким розумом, феноменальною пам'яттю, крім того, мав поетичні здібності, виключний музичний слух і голос, гарно малював пензлем і олівцем, володів іноземними мовами – німецькою, польською, французькою, чеською та частково англійською. Він був талановитим оповідачем. Із звичного життєвого епізоду, він словесно вимальовував живу картину, де була дія та характер.

У своєму житті ми зустрічаємо багато професіоналів – освічених та гарних людей. Але є особистості, яких вирізняє між іншими не лише розум та висока професійність, а й додаткові уміння і таланти, це непересічні та високо інтелігентні люди. Вони захоплюються мистецтвом, ремеслом, музикою, фотографією, літературною діяльністю, малюванням. І захоплення це не лише на рівні споглядання, вони і самі можуть дарувати можливість іншим споглядати їх обдарованість.

До таких талановитих людей відносився Віктор Антонович Гаврилюк. Впродовж студентських, аспірантських, а згодом і викладацьких років він створив ряд акварелей-мініатюр, малюнків, насамперед зображуючи рослини. Багато своїх творів він подарував друзям і колегам.

Віктор Антонович був непересічною особистістю, мав неабиякі здібності, таланти та на неймовірну наполегливість та працездатність. Це був блискучий вчений, в особистості якого гармонійно поєдналися риси дослідника і педагога, який зробив чималий внесок у ботаніку. Він постійно навчався, відкривав для себе все нове й нове, незвідане, далеке. Від життя він хотів взяти все по максимуму, хотів всього навчитися, все осягнути. Різноманітність життя відкривав для себе через книги, листівки, конверти, марки, музику і, навіть мінерали та кактуси, які колекціонував. Вирощуючи кактуси, Віктор Антонович вивчав особливості їх життя, вивчав країни звідки вони походять. Всі кому пощастило працювати, навчатися чи просто спілкуватися з ним завжди це помічали і цінили. Саме про Віктора Антоновича можна сказати – «Талановита людина – талановита у всьому».

Список використаних джерел

1. Мамчур Т. В., Карпенко В. П., Парубок М. І., Свистун О. В. Вчені-ботаніки Уманського національного університету садівництва та їх наукові дослідження (1844–2016): монографія. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2017. 280 с., іл.
2. Чорна Г.А., Мамчур Т. В., Свистун О. В., Дениско І. Л., Парубок М. І. У пошуках щастя: життєвий шлях ботаніка В. А. Гаврилюка в щоденниках, листах, спогадах сучасників. К. : ПАЛИВОДА А. В., 2018. 468 с., іл.